

Citation style

Černý, Michal: review of: Joshua Benjamin Freeman, Behemoth. A History of the Factory and the Making of the Modern World, New York: W.W. Norton & Company, 2018, in: Český časopis historický, 2018, 3, p. 919-920, DOI: 10.15463/rec.919404837

First published: Český časopis historický, 2018, 3

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Joshua B. FREEMAN

Behemoth. A History of the Factory and the Making of the Modern World

New York, W. W. Norton & Company
2018, 448 s., ISBN 978-0-393-35662-5.

Americký historik Joshua B. Freeman pracuje metodou strukturalistické historiografie. Místo velkých dějin a systematického výkladu se zaměřuje na jeden konkrétní fenomén – velkou továrnu (možná bychom v češtině mohli říci concern, abychom vystihli diferenci, kterou Freeman dělá mezi „běžnou“ a „skutečně velkou“ továrnou), kterou zkoumá v časosběrném pojetí od průmyslové revoluce až po současnost.

Knihy je dělena do sedmi kapitol. Osmá část knihy přináší reference na literaturu, ale také doplňující a vysvětlující poznámky. Tím, že je publikace určena širšímu okruhu čtenářů, je jejich takto „nerušivé“ umístění pro čtenáře možná trochu ochuzující. První kapitola se věnuje prvním továrnám na bavlnu a formování ideje velké továrny. Druhá se zaměřuje na Novou Anglii, třetí se soustřeďuje na jádro průmyslové revoluce. Následující kapitola popisuje fordismus, který je spojený se specifickým vnímáním a organizací práce. Pátá kapitola je zajímavým exkurzem do Sovětského svazu a jeho chápání průmyslové revoluce, následně je analyzována situace v USA a Evropě v době studené války a kniha končí „Foxconn city“, tedy současnou situací v jihovýchodní Asii. Autor tak kombinuje chronologické a geografické hledisko, což činí knihu přehlednou a dobře čitelnou.

V obecné rovině je třeba učinit několik poznámek. J. B. Freeman se zaměřuje jednak na otázky do velké míry ekonomické, tedy

témata jako jsou změny paradigmatu řízení továrny, rozměry budov, počty vyrobených aut nebo mzdy dělníků, současně však neopomíjí témata sociální. V posledních téměř třiceti letech šlo o oblast, která se do jisté míry nacházela mimo hlavní oblast zájmů historiků a která byla velmi ideologicky zatížená jak na západě, tak také (především) na východě. To jistě neznamená, že by se k sociálním dějinám devatenáctého a dvacátého století nepublikovalo nic, pozornost ale byla do značné míry obrácena k dějinám velkých továren či rodů, nebo šlo o studie, určené pro relativně malý okruh odborníků (zde lze připomenout například publikace Technického muzea v Brně k hospodářským dějinám Moravy a Slezska,¹ případně časopis *Hospodářské dějiny*). V tomto ohledu lze říci, že Freemanův *Behemoth* je dílo zásadní a významné, jakkoli nejde o lehké čtení. Kniha je určena širšímu okruhu čtenářů, ať již jde o sociology, historiky, sociální pedagogy nebo poučenou veřejnost.

Freeman se pohybuje v moderní americké historiografii, pro kterou je typická dobrá znalosti širokého spektra reálií, které autor zasazuje do jistého myšlenkového rámce. Takové publikace trpí problémy, které jsou obecně vyčítány strukturalistické metodě: občasnou generalizací, přehlížením detailů, eklekticismem. Přesto právě strukturalismus umožňuje sledovat vývoj společnosti v důležitých partikulárních oblastech. Nutno říci, že se na knize projevuje autorův

1 František ČAPKA – Radek SLABOTÍNSKÝ (eds.), *Kapitoly z hospodářských dějin Moravy a Slezska v 19. a 20. století. Průmysl, technika a exaktní vědy*, Brno 2015; František ČAPKA – Radek SLABOTÍNSKÝ – Pavla STÖHROVÁ (eds.), *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku. Výbravné kapitoly z 19. a 20. století*, Brno 2014.

dobry rozhled po dejinach ekonomického mysleni. Pro evropskeho ctenare bude jiste zajimavy nejen pohled na americkou prumyslovou a informačni revoluci, ale také Freemanova reflexe fordismu a taylorismu v Sovětském svazu nebo jeho analýzy vzniku sovětských průmyslových měst (např. Magnitogorsku).

Tak jako Timothy Snyder nabízí v mimořádně čtivé, jednoduché a populární knižce *Tyranie*² na kulisách historiografie jistou formu politického aktivismu, je i Freeman aktivistický, ale nikoli prvoplánově, nýbrž z merita věci. Závěrečná reflexe existence a fungování továren nemůže obejít otázku sociální spravedlnosti a společenské odpovědnosti velkých firem jako je Foxconn. Freeman tak v jisté části knihy píše mimořádně soudobé dějiny. Překračuje zde zajímavě hranice mezi sociologií a historiografií.

Autor pracuje podobně jako Jacques Le Goff v knize *Kultura středověké Evropy*:³ kombinuje faktografické údaje s citáty básní (s jejich úryvky pracuje nápadně analogicky jako Le Goff) a knih, odkazuje na umělce a spisovatele (např. na Chaplina či Dickense), ale také na intelektuály té které konkrétní doby, a to aby co nejvíce plasticky popsal nikoli historii továrnických rodů, ale to, jak koncerny proměňovaly společnost a myšlení lidí. Pro Freemana jsou jistými milníky stávkové akce, které se neváhá kontextualizovat Friedrichem Engelsem nebo Karlem Marxem. To je zřejmě něco, co by si dovolil málo který český historik. Současně je třeba říci, že si Freeman udržuje odbornost, neideologizuje, pečlivě pracuje se zdroji, které tvoří téměř čtvrtinu knihy.

Asi každý čtenář si občas řekne, že autor pozapomněl zmínit ten či onen podstatný detail, nebo že postrádá pohled té které vědecké disciplíny na koncerny a jejich vztah k vývoji společnosti. Pokud by tomu tak ale nebylo, byla by kniha násobně obsáhlejší, méně čtivá, méně zaměřená na to, co je důležité pro vyprávění příběhu. To je ostatně metoda, kterou Freeman volí zcela adekvátně. To, že se dočkal pochvalných recenzí v *The New York Times*, *The Guardian* či *WSJ* svědčí o tom, že jeho publikace byla napsána jak odborně dobře, tak srozumitelně a čtivě.

Knihou pracuje s výkladem klíčových témat průmyslové revoluce. Setkáme se tedy s řadou fenoménů od továren na bavlnu, přes občanskou válku a továrny v Nové Anglii, až po pečlivě reflektovaný přínos Henryho Forda a jeho modelu T. Autor ukazuje, jak se na jedné straně historicky proměňovaly struktury myšlení s přelomem přístupu k lidským zdrojům např. při transformaci železárna na ocelárny, a že současně docházelo k opakování stále stejných přístupů k zaměstnancům. Poukazuje na složitou sociální situaci dělníků v nových velkých továrnách v Číně či Vietnamu, které i dnes uplatňují ranně kapitalistický model řízení i výroby.

Je třeba ocenit také pečlivý a náročný výběr geografických oblastí, kterým autor zkoumal – nejvíce prostoru bylo věnováno Anglii, USA, Sovětskému svazu a Číně, kniha ale obsahuje také exkurzy do Polska, Německa, Vietnamu či dokonce zmínku o Nové Huti v Československu.

Michal Černý

2 Timothy SNYDER, *Tyranie. 20 lekcí z 20. století*, Praha 2017.

3 Jacques Le GOFF, *Kultura středověké Evropy*, Praha 2005.